

EL MOVIMENT CÍNIC

El cinisme és una doctrina ètica hel·lenística difícil de definir perquè no consisteix exactament en un conjunt de teories, sinó en una actitud o tarannà vital: “Ser cínic” és un temperament o una idiosincràsia. Encara vull el mot serveix per designar un falsari, un personatge que “va a la seva”, amoralista, descregut i irònic... i que gaudeix en la seva provocació. Els cíncics antics eren anomenats *cratini* (peluts) i, tot i no ser sempre considerats com a personatges d’una moralitat superior, se’ls valorava pel seu paper de revulsiu social. Intentarem més tard distingir el cinisme modern del cinisme clàssic, però d’una manera arquetípica el cinisme constitueix un exemple del que avui s’anomena “moral d’actituds”, en què el realment valuós és la personalitat i l’acte és un gest exemplar o simptomàtic que cal interpretar més en funció de “qui” el fa, que no pas de “què” es fa. Tota l’ètica grega és actitudinal, però aquesta característica s’accentua d’una manera especial el cinisme.

Històricament hi ha el costum d’usar per definir el cinisme una frase que va pronunciar Plató quan li demanaren què opinava de Diògenes de Sínope. Per a Plató, Diògenes era *un Sòcrates embogit*. Els cíncics –com els cirenaics i els megàrics– no es poden comprendre sense valorar la reacció de desànim que es va produir després de la mort de Sòcrates. Si la ciutat havia assassinat *el més just dels homes*, tal com deia Plató a la Carta VII, aleshores resultava evident que no hi havia res a esperar de la democràcia. Perquè tota democràcia consisteix en un govern de les opinions, i no es pot passar de l’opinió a la ciència. Les opinions són sempre subjectives, interessades, mentre que la veritat és objectiva, de manera que no hi pot haver compromís entre tots dos nivells perquè constitueixen formes contradictòries de copsar la realitat. La democràcia porta la taca d’haver matat Sòcrates i ho fet no d’una manera accidental, sinó perquè constitueix un règim d’opinió pública, que menysprea la saviesa i que posa els interessos subjectius per sobre de la veritat. La democràcia és, a més, un règim d’igualació social i, en conseqüència resulta incapaç copsar el savi, que és un individu diferent, estrafolari en una societat gris. En la democràcia es produeix el miratge de fer creure que la gent ignorant pot ser sàvia simplement perquè voten. A més la democràcia *sempre* i inevitablement serà corrupta, diuen els deixebles i continuadors de Sòcrates perquè com a règim d’opinió la gent pot canviar d’opinió –i no per raons morals, sinó per interessos o per un salari. En definitiva, la veritat no es tria democràticament sinó que s’imposa per ella mateixa.

El debat sobre la fonamentació i els límits de la democràcia no resulta nou a Atenes, sinó que provenia del temps de Pèricles i s’havia accentuat en el ressò de la derrota atenesa a la Guerra del Peloponès. La mort de Sòcrates, amb bons amics personals al partit oligàrquic no feu altra cosa que accentuar el debat, oferint als adversaris de la democràcia un boc expiatori.

La crisi intel·lectual que s’enceta amb la mort de Sòcrates té dues resolucions:

1.- Plató proposa un règim totalitari. Cal la unió del saber i el poder en un personatge superior que s’anomenarà “filòsof-rei”.

2.- Els cíncics, en canvi, consideren que “no hi ha res a fer” i que la feblesa forma part de la condició humana. Fins i tot si apareix un filòsof-rei serà també corrupte, perquè així està construïda inexorablement la naturalesa humana.

Plató és un traïdor al socratism perquè l'acaba convertint en totalitarisme. La forma de traïr el socratism que escullen els cíncics és convertir-lo en individualisme i girar-lo d'esquenes a la societat.

Històricament, el cinisme és un socratism que accentua la ironia, però la torna riota descarnada, exagerada i brutal, mentre passa per alt la maièutica. A diferència de Sòcrates els cíncics no pensen que pagui la pena aprofundir en l'ànima humana a la recerca del bé perquè, en primer lloc, les ànimes humanes són totes iguals (miserables, òbviament!) i en segon lloc, el bé si existeix, no està fet per a les petites ànimes dels homes miserables. L'únic que podem fer per millorar els humans –l'única “caritat” filosòfica és accentuar el gest irònic fins a paròdia amb l'esperança (petita) algú es pari a reflexionar sobre el sentit d'un gest que a la majoria els semblarà simplement excèntric. Igual com Sòcrates provocava el pensament a través de la maièutica i se sentia “tàvec d'Atenes”, els cíncics es proposen dedicar-se a la ironia i al “terrorisme intel·lectual” –si cal a través de la burla sagnant. El cíncic accepta passar per un tarit-tarot, per fer del seu acte una denúncia. Finalment no hi ha ningú que no tingui cua de palla. No hi ha poderós que no sigui també ridícul, ni gran savi que no sigui també gran ase. Només cal el valor per gosar dir-ho en veu alta, a risc de passar per boig.

Però, a diferència de Sòcrates, els cíncics no volen construir res, ni creuen –encara menys- en la categoria de “futur”. El demà serà trist com l'avui i com l'ahir, perquè la natura humana no es pot transformar. La seva proposta social consisteix en “transvalorar”, és a dir, en mostrar que tots els valors són només prejudicis. I en proposar que l'home s'alliberi de les repressions, que no provenen de la natura (perquè la natura no coneix moral) sinó de la cultura que sempre i arreu és repressió.. Quan, per exemple, proposen que els fills no sentin cap mena de reconeixement pels seus pares (en la línia del Sòcrates dels *Núvols* d'Aristòfan) o quan recomanen la masturbació per evitar la reproducció, estan en una línia de franca provocació contra els prejudicis o les convencions socials. El cinisme és la tècnica de parlar sempre entre cometes i la reivindicació del fet de portar sempre un punt més enllà del raonable qualsevol proposició fins tornar-la folla. Així, radicalitzar l'autonomia individual comportaria engegar a dida els pares. I en el cas de l'amor pel propi cos, el pas més enllà és la masturbació. Un filòsof assenyat mai no ho proposaria, però el cíncic és aquell que “es passa” i, en nom d'un realisme aferrissat, descobreix que no hi ha cap idea que no pugui enfollir.

Els cíncics es tenen ells mateixos per realistes: hi ha el que hi ha; l'home és com és i no podem canviar-lo. . Per això el cinisme és una teoria que desconeix la felicitat i que la blasma. El concepte “felicitat” és una enganyifa: no podem ser feliços perquè això va contra la naturalesa humana. En canvi busquen desesperadament la “virtut” (instrumental) que mai no tindrà cap premi i que, més aviat, serà detestada pels humans. El cinisme detecta amb lucidesa trista la discrepància entre les hipotètiques finalitats proclamades i les autèntiques regles viscudes socialment (però silenciades per les convencions). Els cíncics no es mouen bé en la teoria, perquè tota teoria és per a ells una excusa, sinó que se situen en el nivell de la pràctica a través del gest...

Amb tot podem considerar que el cinisme es construeix al voltant de dos conceptes nuclears:

Ischus (literalment: “força”)

Ponoi (literalment: “patiments”, mot que apareix gairebé sempre en plural).

El cinisme no pretén ser una teoria, sinó, literalment, una força. Gairebé diríem que per als cíncics, com per a Nietzsche, la voluntat és més important que el raonament que la sustenta (heretgia que Sòcrates mai no hauria tolerat). La vida humana és patiment i per tant no necessitem pietat, sinó força per a lluitar contra el patiment. Entenen la filosofia com una provocació vital, com una lluita constant contra els tòpics. En definitiva el cinisme planteja el problema de la llibertat en estat brut. Contra les il·lusions, de la llibertat “constructiva” i de la crítica que només fa pessigolles però no esgarrapa, ells descobreixen la llibertat com a terrible i com a amenaçadora; però lluny d’acovardir-se o de reivindicar la pietat, defensen la provocació i el clam incomprens.

Per això els cíncics detestaven Prometeu, que els apareix com una mena de símbol de l’intel·lectual “progre”, que sent compassió pels mortals i, graciosament, els atorga la gràcia del foc per tal que no tinguin una vida tan miserable. Prometeu és el símbol de l’intel·lectual “progre”, que no ha entès res i que creu que la felicitat consisteix a donar coses, o a crear comitès per a qualsevol problema. En realitat l’infeliç humà ho és estructuralment. El problema no rau en “tenir” (foc, pa o cultura) sinó en “ser”: uns homes rics i poderosos, fins i tot divins, serien també moralment miserables.

L’heroi intel·lectual cíncic és Heracles, -divinitat a la qual estava dedicat el *Cynosargos*, el gimnàs on es reunien els primers cíncics- perquè és un déu que ni espera res ni promet res, sinó que simplement treballa (els dotze treballs d’Heracles) amb el pessimisme de la intel·ligència i potser amb l’optimisme de la voluntat... Heracles sap que els humans mai no canviaran, però simplement treballa per a ells sense demanar res a canvi i ho fa amb força més que no pas amb astúcia.

Prometeu és astut, Heracles –en canvi- és fort i per a sobreviure en un món desagradable necessitem més la força que no pas l’astúcia.

Molt en resum el cinisme defensa dues actituds bàsiques:

1.- *La paradoxa*: el savi ho és perquè se situa estrictament “al marge” (*para-*). Si alguna cosa la creu o opina tothom, segur que és falsa. Cal recordar que aquesta posició avui és un lloc comú en l’epistemologia: les teories científiques “de debò” –com ara la física quàntica- mai no són intuïtives.

2.- *La simplicitat*: com més senzillament (i ascèticament) visqui l’home, més feliç serà. Ser feliç és “viure amb el mínim” i automarginar-se (els moderns dirien: *small is beautiful*). Quan no hi ha “veritat” en la societat, el cinisme reivindica un individualisme que de vegades resulta heroic, però que sovint no passa de ser una mala paròdia. La marginalitat i la pobresa material (que sovint amaga la riquesa interior) és conseqüència d’aquesta crítica assumida amb radicalitat. Els cíncics adopten la pobresa seguint a la lletra el lema d’un dels Set Savis de Grècia, Bies de Pirene, molt sovint repetit per alguns humanistes en la versió llatina de Ciceró: *Omnia mea, mecum porto* (“tot el que és meu ho porto amb mi”), lema que adoptaran també els estoics, que són històricament una derivació moderada dels cíncics.

Com a socràtics, els cínicos s'interessen per l'ànima i no pel cos. Consideren que l'ànima humana es troba inevitablement presonera del cos i tracten d'alliberar-la a través d'una ascesi que és inversa de la socràtica. La cura de l'ànima es realitza a través del gest provocador (que demostra a través de la pràctica que hi ha una altra manera de pensar i una altra vida possible, al marge). Però també es necessita un exercici físic (la frugalitat en el menjar, l'exposició al fred i a la solana) que té com a funció enfortir el cos.

Les curioses biografies dels cínicos.

Una forma d'acostar-se al cinisme és a través de les pintoresques biografies dels caps de l'escola, especialment de la Diògenes de Sínope.(413-237 abans de Crist). Com tots els humoristes els cínicos parteixen de la creença que, finalment, “el món està boig”; la ironia cínica vol posar al descobert aquesta bogeria essencial i ho expressa utilitzant d'una manera autoirònica la pròpia biografia, inventada i vista com una “llició”. Els cínicos escriuen poc perquè el que els interessa és viure; volen provocar la curiositat i en aquest sentit les seves biografies són una forma, més o menys fantàstica, de projectar una llició. En cap altre cas –potser amb l'excepció de Pitàgores- no és tan clar que la biografia és una ficció rescrita amb posterioritat per tal de donar consistència per via exemplar a la filosofia que es predica: a través de les biografies dels cínicos es vol bastir una al·legoria de la funció cínica del filòsof. Les biografies dels cínicos són contes morals. Van ser manipulades fins a convertir-les gairebé en contes populars (en *märchen*: historietes fantàstiques). A través d'aquestes biografies es feia divulgació dels principals conceptes de l'escola. El cinisme no és només una teoria –o una “doctrina”, si es prefereix- sinó una praxi, una manera orientada de ser, de fer i de comprendre el món –i les biografies eren com “llicions populars” d'aquesta manera de viure.

En la literatura grega eren molt conegudes unes antologies de frases fetes anomenades *creíai* (en llatí: *sententiae*) o aforismes que estan en l'origen de moltes biografies i que, especialment, són la pedrera de les *Vides dels filòsofs més il·lustres* de Diògenes Laerci. Convé entendre que no és que a Grècia les biografies fossin sistemàticament manipulades. L'afer és prou més senzill: simplement, no existien. Els grecs desconeixien la vida privada (que als nostres efectes és un invent anglès del s.XVIII). No hi ha cap autobiografia d'un grec clàssic i convencionalment podríem considerar que el gènere no apareix fins al cristianisme amb Sant Agustí. Fins i tot la poesia es recitava (més ben dit, es cantava) en veu alta i en públic i no era, com per a nosaltres, un gènere íntim. Grècia no és cap “societat d'informació”, no hi ha premsa sinó àgora, és a dir, la informació arriba de viva veu a la plaça pública i el que importa és “la fama” (el bon nom o reputació que hom tingui sobre l'excel·lència personal) més que no pas “els fets”. com tothom sap la fama canvia i es transforma, es guanya i es perd, molt fàcilment i de pressa. Senzillament, a Grècia quan no es tenien dades clares sobre la vida d'un personatge o estava entre la boira de la memòria, se li inventava una biografia adient, més o menys justificada per textos o per records, i ja n'hi havia prou: amunt i crits! Simplement, la biografia havia d'estar a l'altura no pas de com s'havia captivat realment, sinó de com se suposava que s'hauria d'haver captivat per estar veritablement “a l'altura” del seu nom. Dit més senzillament: per als grecs una biografia no era mai una “veritat” objectiva, sinó una al·legoria amb valor simbòlic.

Els cínicos –com posteriorment els predicadors cristians- *converteixen la seva biografia en una llició*. El que podem capir sobre el cinisme antic no ve tant dels seus textos

(pèssimament conservats) sinó de la moralitat que podem extreure de les seves vides. Si el cinisme es pot identificar amb un menyspreu de les convencions socials i intel·lectuals, les biografies, sovint falses o, com a mínim, idealitzades tenen una curiosa característica: mostren, a través de l'exemple una actitud intel·lectual. En el cinisme, *el sarcasme i a denúncia són la forma de vida..* Així, per exemple ens han pervingut quatre grans anècdotes sobre Diògenes Laerci: la de l'esclau, la de la bota, la del plat i la dels pets o la masturbació.

És un fet segur que aquestes quatre anècdotes pintoresques són falses, però *si non é vero é ben trobato*, perquè s'adiuen al tarannà vital. El cinisme no només és una teoria, sinó actitud, una pràctica desacomplexada i cridanera. I això es fa palès fins i tot en el nom que adoptaren – o més ben dit, en el nom que se'ls va donar per ridiculitzar-los, i que després adoptaren irònicament. “Cínic” prové de *cinós*: “gos”, renom tret a partir del gimnàs dels afores d'Atenes en què es reunien, l'anomenat *Cynosargos*, és a dir, “el gos àgil”, “o “el gos brillant” o “l'autèntic gos”: el can Cèrber, guardià dels morts a l'Hades.

Ja és prou significatiu que el seu lloc de trobada fos un gimnàs, és a dir, no un centre intel·lectual, sinó un lloc públic, un lloc de preparació per a la lluita. El *Cynosargos* era, a més, un gimnàs poc recomanable, malfamat, l'únic que permetia entrenar-se als forasters i als fills il·legítims dels ciutadans. I és que el cínic entén el filosofar com una forma de lluitar: per una banda es tracta de combatre contra els tòpics, però d'altra banda és lluita també per mantenir la pròpia opinió, i la pròpia personalitat rigorosament contra la tendència ambiental a la uniformitat mental. El cínic no és un filòsof professional, sinó un filòsof captaire. Quan reivindica com a animal totèmic el gos, reivindica també la filosofia com a denúncia. *Per als cíncics, filosofar és desemascarar*. Igual que el gos borda quan no reconeix algú, també el cínic creu que cal bordar quan no es reconeix la veritat, quan algú intenta falsificar, mentir. Cal bordar també com un gos quan no se'ns permet viure com a humans: és el gest el que ens allibera. En les biografies dels cíncics, l'important és *la transvaloració de tots els valors*. Es tracta de donar la volta a tot el que és tradicional, assenyat, llanut, i mostrar-ne la seva manca de sentit.

Per a evitar digressions ens centrarem només la biografia de Diògenes de Sínope, paradigma i model de la concepció cícnica del món.

Segons la llegenda que ens tramet Diògenes Laerci, Diògenes havia nascut a Sínope, fill del banquer Hicesios i va haver de fugir de la seva ciutat per haver falsificat moneda (ell sol o com a col·laborador del seu pare). La dada és del tot falsa, tot i que a Sínope efectivament havia viscut un Hicesios, banquer, epigràficament constatat. Però en la dada hi ha un ensenyament: de la mateixa manera que Sòcrates reivindicava l'ofici de la seva mare i es considerava ell també com una llevadora de l'esperit, Diògenes fa una reivindicació irònica de la falsificació. Per a ell, la funció de la filosofia és la de *mostrar el costat fals de les coses veritables i el costat veritable de les coses falses*. La funció de la filosofia ja no és “dir la veritat”, sinó donar la volta als valors comuns: cal provocar el pensament més que no pas pretendre dir una cosa tan impossible com “la veritat”. *Falsificar moneda ha de ser entès com un sinònim de “carregar-se els tòpics”*. De vegades la llegenda afegia que segons Diògenes, la falsificació li havia estat ordenada pels déus i així s'accentuava el caràcter antireligiós de la seva opció, o es denunciava la religió com a falsificació primordial.

Es diu també que Diògenes no tenia casa, sinó que vivia a l'abocador d'escombriaires d'Atenes en una bóta i que quan l'emperador Alexandre el va anar a visitar li demanà només que li tapés el sol i que el continués deixar vegetant. Si el fet succeí històricament, caldria datar-lo cap a l'any -336 i era una llegenda prou coneguda perquè Ciceró la recull també a les *Tusculanes* (V,92), obra de l'any -45. La interpretació habitual és la de l'estrangeria. *Un filòsof, per al cinisme, és un foraster*. Diògenes no només ha estat exiliat de la seva ciutat originària, sinó que també viu a extramurs de la ciutat que l'ha acollit. No es tracta, doncs, de canviar una ciutat per una altra, sinó de mostrar que, ben en el fons, totes les ciutats són iguals. Viure perpètuament a la intempèrie (al a bóta, a fred i solana) és la condició prèvia per sentir-se lliure. L'escena suposa posar en tela de judici els conceptes de poder, supremacia, domini i reialesa: qui és realment senyor? Qui és lliure? Qui és rei?... simplement qui no té necessitats.

Per això quan Diògenes veu un nen que beu amb les mans llença també el seu got i quan troba un esclau sense plat trenca el seu plat. Viure és no necessitar i –per això mateix tenir temps per a l'únic important: la cura de l'ànima.

La darrera anècdota a considerar és la dels pets i la masturbació. Diògenes se'ls fa sense cap mena d'autocontrol. Els deixa anar quan vol desqualificar algú i per situar-se voluntàriament fora del joc de convencions educades. Però no és només una provocació, sinó que així exemplifica *la crítica a la diferència entre el que és natural i el que és artificios*. El pet es pot escapar tant al ric com al pobre, al savi com a l'ignorant. És una paradoxal forma d'igualació social. Nuets tots som iguals. Es pot diferenciar una persona per la forma del seu rostre, però és impossible diferenciar-la per la forma del seu cul. Quan es dóna tanta importància al rostre i al vestuari, que al capdavant són disfresses, la nuesa i el descontrol de Diògenes representa una forma de trencar amb les convencions. Quan es masturbava digué als seus escandalitzats crítics. “tant de bo que també pogués calmar-se la fam fregant el ventre”, igual com s'acabava així la fretura sexual.

En definitiva, totes les accions cíniques són denúncies. Com es pot observar no és exacte considerar que el cinisme grec és un immoralisme. Més aviat al contrari, és un moralisme passat d'osques. En el fons de la provocació hi ha també un element de compassió profunda envers els humans. El cínic fa una estranya ofrena a la societat: reflecteix, a través del seu propi ridícul personal el ridícul social.

El cinisme: una estètica vital.

No pot estranyar que el cinisme hagi estat una filosofia ètica revalorada en temps de la postmodernitat a final del segle XX. La *Crítica de la raó cínica* de Peter Sloterdijk (1983) i el bell text de Michel Onfray *Cinismes. Retrat del filòsof com a gos* (1990) ha significat una revisió del fenomen i ha fet l'esforç d'anar més enllà de les anècdotes per a copsar un tarannà filosòfic *desencantat* i profundament modern. El cinisme consisteix en una *filosofia de la sospita* “avant la lettre”. El fet de ser “intempestiu”, desconfiat i més estètic que ontològic, dóna al cinisme una capacitat per a interpretar el nostre present desballestat que cal tenir en compte. A més, el cinisme és una filosofia de la vida i la vida no és endreçada ni tan sols “bona”.

El vell *Diccionari general de la llengua catalana* diu que “cínic” és el membre d'una escola filosòfica fundada per Antístenes, deixeble de Sòcrates, però dóna una segona

accepció,. Cínic és “el qui impúdicament fa gala de no creure en la rectitud i la sinceritat”. Res no és del tot veritat, ni del tot fals en aquesta definició. Els cíncics creuen en la sinceritat, però la sinceritat no és un concepte sinó un gest. *La preocupació pagana per construir-se una identitat, autònoma i civil, va ser posada entre parèntesi pels cíncics*, que són els primers a criticar la hipocresia moral amb què identifiquen tota conducta: no ser esclau de res ni de ningú és el motor de l’actitud cícnica. El cinisme vol mostrar la necessitat que té l’home d’alliberar-se de qualsevol prejudici considera la veritat com a primer prejudici.

Per a la història, el cinisme és sobretot el model universal de crítica: mostra que no hi ha cap poder que, per molt que ho vulgui emmascarar, no tingui un esgarip o un set per ocultar. Que l’estripat destaca sempre sobre qualsevol suposada bellesa i que –en última instància tot poder és feble o ridícul, apareix pou en aquest poema atribuït al cínic Crates de Tebes.

*Anava el poderós senyor cap al combat
I cap a l mort
En un carro que arrossegaven dos cavalls
L’un anomenat Ceguesa
I l’altre Supèrbia*

És cert que els homes tenen por a denunciar la misèria del poder i per això sovint el cínic adopta posicions estrafetes, com si fos un pallasso de nas vermell. Però és que Sòcrates ja havia ensenyat que la ironia és l’eina que permet al filòsof descol·locar el poder. Per això tots els cíncics s’assumeixen a si mateixos com a marginals; només des del marge es pot dir una veritat que altrament no seria tolerada i ens portaria la mort. Finalment, *tot cinisme és una renúncia*. Renuncien al poder (i al seny que n’emana), a la bellesa (i a l’ordre que suposa) i ho fan a costa de la seva felicitat personal, perquè ser feliç és un insult en temps miserables. No és doncs, que fossin poc morals, sinó que ho eren massa. Finalment la seva és una “estètica de la no-estètica” i des del nostre present potser fins i tot se’ls podria criticar per no ser “constructius”, per no posar el poder entre les cordes i presentar-se com a víctimes potser per no tenir el valor de ser botxins. Els cíncics es declaren lliures, però –finalment, també viuen de les engrunes que els llença el poder i de la protecció que l’Estat els ofereix. En definitiva, si volien ser “divertits” poden se patètics; però si la seva tradició és la de la ganyota contra el poder cal reconèixer que ha estat eficaç.

Els cíncics i els primers cristians: el cas de Pau.

Per estrany que pugui semblar, el cinisme va tenir una gran influència sobre els primers cristians i especialment sobre la tradició de Pau que., en bona manera, degué ser entès pels seus contemporanis com una mena de predicador cínic. Convé recordar que el model institucional primari de la religió cristiana fou la religió egípcia. De la mateixa manera que avui a Occident hi ha una moda budista, a Roma en els segle I i II després de Crist la religió de moda era la de l’Antic Egipte i per això els cristians en van assumir molts elements. Com els egipcis, també els primers cristians adoptaran un model eclesial tancat, jerarquitzat i centralitzat, una fe unificada i uns dogmes que només poden ser interpretats pel clergat regular. Fins i tot el vestuari dels sacerdots egipcis serà imitat pels cristians. L’ús de la tiara, per exemple, té aquest origen. També el culte a la mare de Déu té antecedents clars en la religió egípcia, que reverenciava Isis,

la mare divina que alletava l'infant Horus, i d'aquest culte en sortirà la iconografia de la *madonna lactans*.

Si des del punt de vista jeràrquic el model egipci fou la font d'inspiració (perquè bàsicament la religió egípcia podia mostrar una tradició ancestral i els cristians se sentien sobrevinguts), segurament la forma de comprensió del missatge cristià –i el menyspreu que produïa entre les classes altes a Roma es deu a que exteriorment, per la seva forma de predicació i per la seva estètica recordaven els cíncics. Cristians i cíncics apareixen (es pot observar, per exemple, en Julià) com una mena d'anarquistes i asocials, obsessionats per la puresa i per la perfecció i del tot contraris a cap pacte amb el món realment existent.

La semblança entre cíncics i primers cristians és molt instructiva, sense que necessàriament es pugui parlar de dependència, sinó més aviat d'analogia. Tots dos grups són populistes i menyspreen l'alta cultura. Tots dos troben ressò entre el poble senzill i menyspreu des del poder. Tots dos prediquen un estil de vida desarrelada i el defensen no només amb paraules, sinó amb actes carregats de simbolisme. Tots dos tenen una especial predilecció per l'estètica de la pobresa i se situen, en definitiva, a extramurs del sistema.

Les diferències són també significatives: els cíncics són un producte urbà, els cristians són un producte del món rural trasplantat a la ciutat. Els cristians organitzaren un moviment comunal i, en canvi, els cíncics són individualistes.

Entre els elements de l'estètica cíncica que hom pot trobar en els pares del desert, especialment a Egipte, n'hi ha set d'importants.

- 1.- La concepció negativa del món (que per a anacoretas i cíncics és un lloc dolent i inhabitable).
- 2.- El rebuig per la concepció i, en general, per la sexualitat (donar la vida a un altre ésser és, per a un cíncic, portar al món un altre desgraciat)
- 3.- La reivindicació de la *via difficilium*
- 4.- El menyspreu pel propi cos
- 5.- L'ascètica en l'alimentació.
- 6.- L'individualisme radical.
- 7.- La centralitat de la conversió.

Si aquesta interpretació fos certa, és possible que el rebuig de la carn i del sexe no fos una qüestió d'origen jueu, sinó un element traspasat pels cíncics als cristians, que admiren en ells la radicalitat del gest. Caldria explicar, però, què s'entén per "conversió" per a no comprendre malament el concepte. "Convertir-se" no era per als grecs una qüestió essencialment religiosa, sinó prendre l'opció de guiar la vida per principis morals. Cristians i cíncics tenen en comú el rebuig i la fuga del món; veien el mal inevitable al món com a estructura global i proposaven donar un gir radical, una

conversió basada en l'interiorització moral que per als cíncics és immanent i per als cristians és transcendent.

En el nivell de l'estètica vital hi ha una curiosa diferència entre cíncics i cristians: l'ús de les sandàlies i el sarró. Els missioners de Jesús reben estrictament l'ordre de no portar-ne quan surten a predicar (Lc.10,4) quan surtin a predicar, perquè els cíncics les tenien gairebé per uniforme. De la mateixa manera que els cíncics són desarrelats i apàtrides (l'única pàtria del cristià és el cel). Però a diferència dels cíncics que eren el producte d'una societat urbana, ells són membres d'una societat agrària en què els rituals socials van lligats d'una manera nuclear al que els antropòlegs anomenen "rituals de comensalia" (menjar junts identifica el grup)

Pau resultava al seu temps potser una mena de predicador cíncic: menysprea la sexualitat, blasma el diner i el poder, treballa amb les seves pròpies mans, proposa el canvi vital i actitudinal. També sociològicament admet dones en el grup i els dona càrrecs i veu pròpia (Lídia...) cosa que havien fet els cíncics. És, a més, un convers i un radical com tots els cíncics... aprofundir en aquesta interpretació paulina potser és poc ortodox però segurament té algun sentit en el moment en què es tracta de comprendre les complexes claus que porten a l'esfondrament del món clàssic i a l'estranya irrupció del cristianisme que com a religió podia oferir una cosa que no tenien les filosofies hel·lenístiques: el consol.

VOCABULARI DEL MOVIMENT CÍNIC

ASCETISME: Menyspreu de les coses temporals i mortificació de la carn. Cal entrenar-se a suportar el dolor per aprendre a viure. L'ascetisme no té valor per ell mateix, sinó com un mitjà –pràctic i no teòric- per enfortir-se davant els tràngols de la vida.

ATARÀXIA: Literalment, "no pertorbació". Pau interior, és el fruit de la justícia i d'una consciència sense culpa. Implica l'absoluta manca de necessitats i no dependre més que d'un mateix (*autarquia*) Per tant, la reputació que algú pugui tenir no compta per a res: l'important és l'esforç en l'autodomini i la victòria sobre les passions.

CINOS: Textualment "gos". El jurament: *pel gos!* Era habitual a Atenes i de no gaire bon to. El nom de *cínic* prové del "cynosargos", gimnàs situat en un pujol prop d'Atenes en el camí de Marató. Allí discutia Antístenes, deixeble de Sòcrates, lluny dels barris rics de la ciutat. El nom de "Cynosargos", prové potser de *kuon argos* ("gos "àgil") o de *kuon enargès* ("gos brillant" o "veritable gos" – el can Cèrber, guardià dels inferns, l'únic gos que finalment compta per a l'home). El "Cynosargos" no tenia res a veure amb una escola clàssica de filosofia per l'estil de l'Acadèmia o del Liceu; era un simple lloc de trobada, un gimnàs sovintejat per gent forastera i marginals. Bordar com un gos –animal que els grecs consideraven "brut"- mossegar i protestar sempre (mostrar la diferència essencial entre el dit i el proclamat), fustigar la doble moral...) és la funció bàsica de la filosofia cíncica. Per això els amics, més que no pas deixebles, d'Antístenes es reconegueren el la imatge del gos, que al principi se'ls aplicà com a burla.

COSMPOLITISME: Diògenes i Crates es proclamen "ciutadans del món". L'exemple dels animals, que no reconeixen diferències de nació, és una mostra de saviesa. El savi

es troba a tot arreu com a casa seva. O, més ben dit, un savi no té casa i és foraster arreu. A diferència dels epicuris, els cíncics no formen comunitats de savis, unides per l'amistat, perquè al fons del fons, l'home és inevitablement un solitari.

HERACLES: Heroi grec, fill de Zeus i la mortal Alcmena. Simbolitza en la teoria cínica el model intel·lectual de l'home superior. Heracles és un perpetu exiliat, un desarrelat, com en el fons tots els humans. D'Heracles s'explica que havia baixat a l'infern (Eurípides) i, per tant, coneixia la misèria dels humans. Havia patit també un atac de folia (provocada per Hera) i fou iniciat als misteris d'Eleusis (per poder complir amb l'onzè treball, el can Cèrber). Per tant Heracles era alhora savi i boig i coneixedor tant de l'infern com dels déus. I tanmateix Heracles, tot i veure's obligat a realitzar els dotze treballs (alguns prou humiliants, com ara netejar l'estable d'Àugies) i a servir la reina Omphalè, mai no deixa de treballar pels altes, tot i estar profundament desenganyat dels homes, convençut que la seva tasca és profundament inútil i que mai no serà agraiada per ningú. Aquest "fer", heroic, sobrehumà; fent el bé sense esperar res a canvi, és un emblema de l'autèntic filòsof, que mena una acció sense esperança.

ISCHUS: Literalment, "força", qualitat que va més enllà de l'intel·lectual i és alhora física i espiritual. Gairebé es podria identificar amb "força de voluntat". Serveix per a lluitar contra els *ponoi* que constitueixen la vida humana.

NOMISMA: Al mateix temps "moneda de curs legal" i "costum" (en el sentit de dret consuetudinari) Quan Diògenes és acusat de "falsificar moneda" cal entendre-ho en sentit simbòlic. *Paracharattein to nomisma* ("falsificar moneda") significa també donar la volta als valors establerts.

PARÀ DOXAN: Literalment "al marge de l'opinió". El savi ha de guiar-se per la pròpia raó i situar-se lluny de les opinions vulgars, sense tenir cap por de la "mala fama" o de la "impopularitat" (en grec *adòxia*) que per a Antístenes és un bé en si mateixa, donat que la majoria dels humans són grollers i ignorants. La impopularitat, el ser bescantat pels contemporanis és per al cinisme la millor mostra de la virtut.

PARRESIA: Literalment "llibertat de paraula". Per als cíncics té un sentit de provocació.

PONOI: Literalment "patiments". Tota filosofia és una lluita, desesperada i alhora inevitable, contra el patiment. Així la filosofia té un caire de "patiment heroic", simbolitzat per Heracles.

PROMETEU: El tità que robà el foc als déus per donar-lo als homes. Per als cíncics és el perfecte exemple de l'intel·lectual inútil que, pensant alliberar l'home, només crea noves necessitats. Prometeu és "progressista", convençut que el futur serà millor gràcies a la tècnica. En realitat, entabanar els homes amb la promesa d'un demà millor és la millor manera d'alienar-los. L'home és sempre intrínsecament igual i és absurd pensar que ningú el podrà canviar o fer-lo millor.

SENZILLES (Simplicitat): El cinisme és una mena d'apoteosi exhibicionista de la simplicitat. Per viure com un savi cal una vida frugal, tant en l'alimentació com en la sexualitat. Diògenes que vivia com un captaire i havia deixat fugir el seu esclau, era el model de despreniment a imitar.

SÒCRATES: Mestre d'Antístenes i heroi intel·lectual dels cíncics. Però cal tenir present que el cinisme recull la ironia socràtica, sense fer el mateix amb la maièutica. El cinisme no és "constructiu", en el sentit que no creu en el col·lectiu. La mort de Sòcrates (la mort del just) demostra que no es pot esperar res de la societat.

TEATRE: Finalment la vida és com un gran teatre en què el destí dóna a cadascú el seu paper. El soroll de la vida és l'espectacle més curiós. La mort és equivalent al mutis teatral; com un bon actor que ha representat el seu paper, cal saber abandonar la vida igual com se surt del teatre quan la vida ha finit. Curiosament aquesta idea sobre la mort serà represa pels primers cristians.

TRIBON: Jaco dels cíncics. Era una mena de manta de llana basta que els cíncics portaven hivern i estiu i que servia també per dormir. Era d'us normal a Esparta i també n'havia portat Sòcrates per manifestar la seva absència de necessitats. Amb el bessac, el bastó i els cabells llargs constituïa una mena de curiós "uniforme" de l'escola.

ZYNISMUS: En alemany hom distingeix *zynismus* (cinisme a l'època moderna i contemporània) i *kynismus* (cinisme a l'època grecoromana). El cinisme modern és l'expressió del fracàs de la Il·lustració, la retòrica de les Llums que usa les grans paraules per a la mentida. Un exemple de cinisme contemporani és la retòrica sobre els drets humans.

BIBLIOGRAFIA:

Léonce Paquet: Les cyniques grecs. Fragments et témoignages.

Michel Onfray: Cynismes

Carlos García Gual: La secta del perro.

Peter Sloterdijk: Crítica de la raó cínica